

Draft DECLARAȚIE – APEL

din partea societății civile / mediului academic privind transformarea educației în vederea aderării României la OCDE și îmbunătățirea transpunerii Strategiei Naționale în domeniul inteligenței artificiale *Masa Rotundă Europeană – Academia Română, 17 septembrie 2025*

PREAMBUL

Din unghi de vedere etico-moral în special și civilizațional, omenirea se află la o răscruce profund dramatică, în care multe dintre alegerile care anterior păreau permise, cel puțin teoretic, acum, datorită expansiunii diverselor forme de autoritarism, despotism, neo-barbarie și război cognitiv, hibrid și cald, vechea ordine social-economică pare puternic fragilizată, chiar de-a dreptul pulverizată. Nu doar Europa, ci însăși principalul atu al Europei, care constă în raportarea sa la Celălalt, mai puțin decât doar la noi înșine, este pusă puternic sub semnul Întrebării.

Odată cu moartea, dispariția sau chiar "uciderea lui Dumnezeu", în termenii de după Dostoievski și Nietzsche, pare că nu mai funcționează în practică nicio "cenzură transcendentă", cum ar fi spus Lucian Blaga, în așa fel încât drumul spre profetismul de tip "vom fi toți ca niște zei" este deschis într-un mod dislocant și în adâncime.

Nu doar nihilismul oricăror perspective de soluționare etică și constructiv-consensuală riscă să devină un "contra-model societal". În fapt, nu este vorba de o criză generată de secularizarea galopantă din Occident, ci de acum chiar în mod practic încălcările brutale ale dreptului internațional ONU, disprețul afișat chiar de liderii din Rusia, China și mai nou SUA indică o reorientare de tip reacționar a Lumii per ansamblu, centrată pe domnia forței brute, a fărădelegii, incitării la Ură și înclinația spre soluții violente, militariste și de sfidare a oricăror reguli anterioare de ordine, civilitate, căutare a medierii și depășire a crizelor inerente la nivel global.

De aceea, sub acest asediu brutal al sistematicei subminări a Domniei Legii (rule of law), Europa manifestă retractilitate tot mai tare și o postură de "Fortăreață asediată", sub imperiul unei Frici de confruntare și asumare cu așa-zise forțe ale "Axei Răului", din afara euro-centricității sale. Totuși, tot acest fundal reacționar(ist) și resentimentar, resuscitat din profunzimi de noii autocarți globali, mai poate fi contracarat atâta timp cât Uniunea Europeană practică un "laxism etic" prezentat ca toleranță pur democratică, seamănă tot mai mult cu Imperiul Roman de Apus la finele sale. Același fundal oferă argumentele unui contra-model civilizațional-istoric, încă forte spre a salvagarda patrimoniul acumulărilor de până mai ieri, dar rămas la o fază mai mult proclamativ-umanitaristă. Rezistența culturală exercitată de vechea Europă mai intimidează însă pe tiranii actuali, ci încurajează, în multe țări europene, comportamente și atitudini de nesupunere civică (de tip "Vestele galbene" sau "Blocăm totul"), anti-Educație, moderație etică și de dorința regăsirii "consensului axiomatic", cerut și necesar de conjunctura anemiată la toate nivelurile de decizie față de mediu, provocările pieții muncii în raport cu inteligența artificială sau de renunțarea la ordinea pluripartidismului și pluralismului, apărute după Revoluția Franceză.

Un posibil antidot generic impus de adaptarea Europei față de presiunile globalizării "anarhist-tehnocratice" din SUA poate fi reînnoirea unui nou "contract social" în spiritul reformatării civismului democratic prin forme concrete de testare/evaluare a angajamentului individual față de exigențele unei cetățenii naționale/europene pro-activ asumate (a se vedea "Decalogul buneii cetățenii ca antidot la criza democrației" de Sever AVRAM).

STADIUL ACTUAL AL PROCESULUI DE PREGĂTIRE A ROMÂNIEI

În contextul dat, marcat de o criză financiar-bugetară și de provocări politice și economice pe cât de delicate, pe atât de complexe, societatea civilă, în speță organizațiile neguvernamentale relevante, ca și mediul academic se consideră îndrituite să atragă în mod special atenția Guvernului României, celor 25 de ministere și autorități implicate în acest proces de pregătire, asupra necesității stringente de coordonare și convergență instituțională în ambele domenii-cheie avute în vedere: întărirea capacităților și aprofundarea nuanțată a metodelor propice integrării inteligenței artificiale (IA) în toate sectoarele, în special în administrația publică aflată în pragul unor decisive reforme administrativ-teritoriale, precum și în cadrul sistemului de educație și inovare; și îmbunătățirea consistentă și în timp util a jaloanelor privind atingerea criteriilor de exigență referitoare la creșterea competitivității economico-sociale, în contextul pregătirilor de aderare a României la OCDE și de racordare la noile pachete de reglementări privind IA, cât și transpunerea în practică a obiectivelor platformei "Union of Skills".

Din cadrul analizei SWOT privind stadiul conformării în raport cu cele două documente strategice vizate și care comportă actualizarea din mers a Foii de Parcurs pentru fiecare dintre ele, se desprind în principal următoarele aspecte problematice care impun o raportare eficientă și transparentă în etapa imediat următoare:

1. *Strategia Națională în domeniul Inteligenței Artificiale în raport cu cerințele EU AI Act*

Deși se constată că România deține un potențial ridicat de inovare și adaptare digitală, o susținere europeană și oportunități de finanțare conexe, precum și un întreg angrenaj compus din 6 instituții de coordonare, observatorii procesului remarcă absența unor mecanisme eficiente de coordonare inter-instituțională, o infrastructură și expertiză insuficiente pentru scalarea soluțiilor IA și fragmentarea demersurilor concentrate încă pe entități care lucrează în mod dispart (cf. Raport Oves Enterprise, preluat de platforma Economedia.ro).

Totodată, dintre potențialele riscuri/amenințări, putem aminti surclasarea României de către alte state europene cu strategii mai bine adaptate, inclusiv Republica Moldova, din rândul Statelor Candidate, rezistența la schimbare a multor funcționari din instituțiile publice tradiționale și capacitatea restrânsă de filtraj, conștientizare și absorbție practică a consecințelor derivate din supraaglomerarea și ritmul noilor reglementări în domeniu.

2. *Strategia de aderare a României la OCDE*

Cu toate că se remarcă, la nivelul discursului politic și a multor evenimente în marja acestei strategii, un angajament politic și patronal pentru finalizarea reformelor structurale și preluarea bunelor practici economice din statele OCDE, inclusiv efortul de stimulare a transparenței și responsabilizării actorilor economico-sociali, persistă decalaje administrative și birocratice, întâzieri în implementarea unor anumite standarde de guvernare (de ex. Parteneriatul inițiat de OCDE pentru crearea "statului deschis" și a unui așa-numit "parlament deschis"), precum și o încă fragilă cooperare între diversele sectoare implicate.

Dintre amenințările potențiale menționăm adâncirea polarizării financiar-economice a societății și a decalajelor inter-regionale la scară națională, precum și apariția unor presiuni suplimentare derivând din politicile de austeritate și ajustările social-organizatorice în curs.

ORIENTĂRILE PE CARE LE CONSIDERĂM CENTRALE

1. Reafirmarea rolului civilizațional european și refacerea consensului valoric cu aspirații universale

Europa trebuie să-și reconstruiască identitatea de spațiu al dialogului intercultural și al respectului pentru pluralism, fundamentată pe valori comune și educație incluzivă. Crizele recente subliniază nevoia unui cadru educațional și cultural strategic care să stimuleze coeziunea și cetățenia activă.

În practică, această exigență implică implementarea unor politici europene integrate de promovare a valorilor democratice, în special prin educație și cultură, cu extinderea programelor de mobilitate și colaborare academică (ex. Erasmus+), precum și prin unificarea standardelor etice și civice în Statele Membre UE, conform a ceea ce Comisia Europeană denuște „stilul de viață european”.

2. Laxismul etic și riscul pasivității cetățenești în cadrul democrațiilor liberale

Permisivitatea nesubordonată unor criterii calitative ferme sau laxismul etic, confundat cu toleranța democratică, amenință coeziunea socială și funcționarea democrației, permițând ascensiunea atitudinilor anti-educație și anti-societate civilă. Aceasta poate crea un periculos vid în lăuntrul ordinii societale, exploatabil de către forțe autoritare ostile.

Drept replică sugerată în acest context, reînnoirea angajamentului pentru libertatea academică, sprijinirea fermă a cercetării științifice și a educației de calitate, ca piloni ai democrației și civilizației europene este crucială. Procesul de educație civică, împreună cu reflecția etică, ar merita să fie prioritară în curricula școlară și universitară.

3. Modele viabile de atitudine / acțiune europeană în sprijinul apărării pluralismului și democrației

Europa, în scena geopolitică actuală dominată de denominație prin forța brută, poate deveni fortăreața pluralismului și a drepturilor în situația în care reușește să valorizeze cooperarea transnațională și inter-instituțională la nivel comunitar.

În serviciul transpunerii acestei direcții de acțiune, consolidarea și extinderea mecanismelor de protecție a drepturilor fundamentale și de sancționare a abaterilor, alături de promovarea cooperării internaționale în domeniul academic și cultural, oferă o cale pragmatică spre apărarea unei democrații viabile, exprimate în mod consistent și stabil prin creșterea, resimțită de cât mai mulți cetățeni, a stării de bine public.

4. Rolul educației în favoarea valorilor fundamentale europene și al reconectării civice în aspirația comună de regenerare a ethos-ului moral și politic

Ar fi de sperat ca educația europeană să devină treptat un vector principal al regenerării politice și civic-morale, cu accent pe valori comune, reziliență și incluziune, în fața fragmentării sociale crescânde la scară europeană.

În consecință, crearea unui așa-numit „Spațiu European al Educației” integrat, precum și, în pandant, a unui veritabil ”stat deschis” (cf. terminologiei OCDE), care să asigure recunoaștere mutuală, mobilitate extinsă și schimb de bune practici, ar urma să consolideze sentimentul de apartenență civic-identitară și de responsabilitate socială consolidată.

5. Revitalizarea căilor și metodelor de potențare a consistenței valorilor etico-spirituale într-o era post-umanistă (de după Epoca Virtuții)

Absența cenzurii transcendent-morale la nivel generic, evocată post-heideggerian de filosofii Gianni Vattimo și John Caputo, determină expansiunea unor riscuri de nihilism generalizat, cât și disoluția unor repere clare / concepte filosofice confirmate în literatura filosofică clasică.

Într-un asemenea context, o echilibrare între o spiritualitate "deschisă", non-dogmatică, și un sistem etic pluralist, este necesară pentru a potența impactul valorilor etice, evitând alunecarea într-un nou dogmatism sau relativism nihilist. Ar fi necesar ca un asemenea echilibru să fie pe deplin reflectat în noi politici educaționale și culturale.

RECOMANDĂRILE PRINCIPALE ALE INIȚIATORILOR

În raport cu sumarizarea orientărilor precedent evocate, reprezentanții delegați la **Masa Rotundă Europeană pentru Transformarea Educației** (17 septembrie 2025) formulează în atenția Guvernului României și Comisiei Europene, ca semnatari ai programului Național de Redresare și Reziliență (PNRR) pentru România, următoarele recomandări de implementat, bazate pe bune practici din educație, politici publice și bună guvernanță:

Referitor la orientarea nr. 1:

- ◆ Crearea unor grupuri inter-instituționale permanente de lucru care să elaboreze și monitorizeze planuri strategice comune pentru promovarea valorilor europene prin programe educaționale, culturale și de informare cu caracter cât mai larg.
- ◆ Dezvoltarea și finanțarea de "comunități de practică" și rețele de colaborare între școli, universități, ONG-uri și instituții culturale dedicate schimbului de bune practici privind promovarea pluralismului și dialogului intercultural.
- ◆ Lansarea la nivel național și dunărean a unor campanii de conștientizare a valorilor democratice și civice, adaptate particularităților locale, cu implicarea activă a comunităților locale și a mass-media.

Referitor la orientarea nr. 2:

- ◆ Implementarea unor **programe obligatorii** de educație civică și etică, îndeosebi referitoare formarea caracterului, în toate instituțiile de învățământ, dezvoltate în colaborare cu experți în domeniu și adaptate la contextul regional.
- ◆ Crearea unor mecanisme locale și naționale de stimulare a implicării civice și a responsabilității sociale, inclusiv prin promovarea modelului „cetățean activ” și sprijinirea inițiativelor comunitare.
- ◆ Asigurarea resurselor pentru susținerea cadrelor didactice în pregătirea și aplicarea de metode pedagogice care promovează gândirea critică, respectul reciproc și responsabilitatea etică.

Referitor la orientarea nr. 3:

- ◆ Consolidarea internă a rolului instituțiilor europene-cheie, cu atribuții de verificare și sancționare a derapajelor privind respectul drepturilor fundamentale, însoțită de asigurarea transparenței și accesului public la informații: Ombudsmanul European, Agenția pentru Drepturile Fundamentale a UE (FRA), Institutul European pentru Egalitatea de Șanse între Femei și Bărbați (EIGE), Rețeaua Europeană a Instituțiilor Naționale pentru Apărarea Drepturilor Omului (NHRI), Agenția Europeană pentru Securitate și Sănătate în Muncă (EU-OSHA), Comitetul European pentru Servicii Digitale, Oficiul European pentru IA, EuvsDisinfo, proiect fanion al grupului de lucru East StratCom din cadrul Serviciului European de Acțiune Externă (SEAE), Mecanismul integrat pentru un răspuns politic la crize (IPCR).
- ◆ Dezvoltarea programelor de colaborare și schimb de experiență între instituțiile europene și cele din țările partenere, pentru a promova standarde comune privind pluralismul și drepturile omului.
- ◆ Crearea unor fonduri dedicate susținerii organizațiilor civice și media independente care monitorizează evoluțiile democratice și informează obiectiv cetățenii.

Referitor la orientarea nr. 4:

- ◆ Implementarea unui "Spațiu European al Educației" integrat, care să faciliteze mobilitatea, recunoașterea calificărilor și schimbul de bune practici în educație civică și etică, atât de necesar pentru stadiul actual generat de războiul hibrid și cognitiv contra României.
- ◆ Sprijinirea și extinderea formării profesionale continue pentru cadrele didactice pe teme de educație civic-etică și incluziune socială.
- ◆ Încurajarea implicării active a elevilor și studenților în proiecte comunitare și dezbateri civice, dezvoltându-le astfel responsabilitatea socială și capacitatea de dialog constructiv.

Referitor la orientarea nr. 5:

- ◆ Promovarea unui dialog ecumenic / inter-religios și intercultural deschis, susținut prin intermediul unor instituții civile și educaționale, care să faciliteze înțelegerea și respectul pentru diversitatea cultural-spirituală.
- ◆ Integrarea în curriculum național/dunărean a unor module de filosofie morală (de tip non-dogmatic) și etică aplicată, care să stimuleze reflecția asupra sensurilor, comunicării și valorilor la nivel personal și societal.
- ◆ Organizarea de dezbateri publice și conferințe care să exploreze teme legate de spiritualitate, etică și pragmatismul transpunerii acestor teme în viața societății, deschise tuturor categoriilor sociale, inclusiv tinerilor, în scopul cultivării unei conștiințe morale active și asumate.

REMARCI ȘI CONCLUZII FINALE

În pofida austerității și provocărilor economice actuale, România se află în fața unei fereaste istorice de oportunitate pentru transformarea profundă a sistemului său educațional, esențială pentru integrarea efectivă în OCDE și pentru implementarea Strategiei Naționale AI în Educație.

În lumina celor mai sus evidențiate, participanții consideră că se impune un sporit efort de coordonare unitară deschisă și de consolidare a coeziunii inter-instituționale centrate pe următoarele componente:

1. Realizarea reformei curriculare în curs, prin noile planuri-cadru pentru liceu, care s-ar cuveni să ofere o bază pentru flexibilitate și adaptare locală, păstrând identitatea națională și sporind relevanța pregătirii pentru piața muncii.
2. Revigorarea angajamentului instituțional care se preconizează a fi exprimat prin elaborarea unor viitoare pachete legislative și planuri strategice asumate la nivel guvernamental, inclusiv prin continuarea procesului de modernizare a infrastructurii, digitalizarea educației și mai ales schimbarea din temelii a abordării formării profesorilor și a celorlalți formatori.
3. Traducerea conținuturilor și măsurilor specific adaptate din cadrul Strategiei Naționale IA în Educație în privința pregătirii elevilor și cadrelor didactice, îndeosebi prin competențe digitale, soft skills (gândire critică, cetățenie globală activă, inteligența emoțională și socială), vitale pentru economia și societatea viitorului.
4. Identificarea inteligentă a resurselor de finanțare europeană și internațională activabile, împreună cu dialogul continuu cu alte sisteme educaționale avansate, în vederea accelerării ritmului reformelor, depășind limitele impuse de austeritate și de provocările viitoarei reforme administrativ-teritoriale.
5. Reunirea diverselor paliere și tipuri de asumare și competențe specifice ale tuturor actorilor din domeniu spre a transforma reforma educației într-un proiect comun și o șansă reală de schimbare durabilă.

În final, participanții consideră că a sosit momentul unirii eforturilor pentru a oferi generațiilor viitoare șansa la o educație cu adevărat relevantă, incluzivă și profund inovatoare în sens pragmatic și împlinitor-spiritual.

Sperăm ca în acest mod să se ajungă la un dialog structurat mult mai ritmic și interactiv între autoritățile publice centrale și societatea civilă din România în vederea transpunerii dezideratului declarat ca schimbarea să pornească de la fiecare dintre noi, în special prin aducerea în centrul atenției a conceptului promovat de UNESCO și Uniunea Europeană al învățării pe tot parcursul vieții (*lifelong learning*), fiind convingși că acesta este motorul unei evoluții și coeziuni sociale sănătoase, fondate pe curajul viziunii și responsabilizarea etică a fiecăruia dintre cetățeni.

Pentru conformitate,

în numele participanților la **Masa Rotundă Europeană pentru Transformarea Educației**,

Catedra Internațională Onorifică "Jean Bart",

București – 17 septembrie 2025